seisusesse; 1807. a. sai ta Liivimaa ülemkonsistooriumi assessoriks. — B. suri 30. VI 1814. — Silmapaistev oli B. kirikuõpetajana, niihästi oma isiklikkude hingekarjase-omaduste tõttu kui ka oma lätikeelsete, rahvale määratud õpetlikkude kirjutiste ja eriti tema tõlgitud vaimulikkude laulude pärast, mis veel tänapäev edasi elavad. Oma pärisorjest koguduse inimõigusi on ta suure hoolega kaitsnud, samuti hoolitsenud koguduse elutingimuste parandamise eest. Juba Arraschis hakkas ta talupojile tol ajal levinud rõugete vastu kaitserõugeid panema tema enda leitud uue ja kerge meetodi järgi. Seda tegevust jätkas ta Ruhjas suure menuga ja aja jooksul oli ta umbes 12 000 isikule kaitserõuged pannud. Keiser Aleksander I käsul uuriti tema meetodit arstiteadusl. kolleegiumi poolt ja leiti see hea olevat, mille tõttu keiser B.-i kuld-auraha annetamisega austas (1802) ning Moskva arstiteadusl. selts ta enda auliikmeks nimetas (1806). — Erilised teened on B.-il haruldaste ajalooliste teoste trükkijana ja väljaandjana tema enda asutatud trükikojas. Varssi peale oma siirdumist Salisburgi nõutas B. endale käsipressi ja algas trükkimist. 1782—85 kestis trükkimine Salisburgis, 1785—97 Ruhjas, siis katkes töö, kuna valitsuse korraldusel kõik era-trükikojad suleti ning ka B. oma trükikoja sisseseade Riiga pidi saatma. Aa. 1801—10 võis ta oma trükkimistööd jälle jätkata. Tuntud on temalt 167 trükki, mis praegusel ajal kõik kuuluvad raamatuturu bibliograafiliste harulduste hulka. Mõningate vähese tähtsusega ja õige vähesel arvul paljundatud trükitööde kõrval on siin trükitud ka osa ta lätikeelseist kirjutisist. Eriti väärtuslikud on B.-i poolt uues trükis avaldatud rida haruldasiks muutunud trükiteoseid, milledest on tähtsamad Balti ajaloo alalt: *Dionysii Fabricii J. D. de Pomerania oriundi historia livonica . . . Stanno Ruiensi 1792; Augustinus Encardius (Aulacum Dunaidum, continens seriem ac successiones Archiepiscoporum Rigensium in Livonia . . . Witenbergae 1564 et Ruyni 1794; Dion. Fabricii Livonicae historiae compendiosa series . . . Editio II, 1795; Clypeus innocentiae et veritatis Davidis Hilchen . . . Zamoscii 1604, Ruyni 1802,* j. m. t. Lõpuks on B.-il veel teeneid ajaloo ja filoloogia alal. Tema vastavaist töist oleks nimetada: »Geschichte v. Livland, nach Bossuetischer Art entworfen«, Leipzig, 1776; »Sammlung livländ. Provinzialwörter«, Salisburg, 1785; *Vita Davidis ab Hilchen, Ruini,* 1803.

Recke-Napiersky I (Ed. v. Bergmann); Des Palm Bergmann Nachkommen 1672—1886, (1886), lk. 60—62; kõige täielisemad andmed, kus leidub ka B.-i pilt: Ernst v. Bergmann, Von unseren Vorfahren I, (1896), lk. 140—239; B.-i raamatutrükkija-tegevuse üle: Arend Buchholtz, G. Bergmanns in Salisburg u. in Ruien erschienene Drucke, (1885). *O. F.*

**BERGMANN, Jaan,** kirjanik, sünd. 17. XII 1856. a. Soosaare v. Niilu talus Kolga-Jaani klk. 11-aastasena saadetakse ta tuntud koolimehe J. Beermanni (vt.) hoole alla Põltsamaa klk.-kooli, mille lõpetab kahe aastaga. Õppinud veel ühe a. kooliõpetaja J. Pärni juures, eriti saksa keelt, astub B. 1871. a. Tallinna gümnaasiumi. Kaasõpilaste Rudolf Kallase (vt.) ning Reinhold Seebergi mõjul otsustab B. õpetajaks saada. Aa. 1877—82 õpib B. Tartu ülikoolis usuteadust. Tartus kirjutab ta palju »Meelejahutajale«, »Eesti Postimehele« ning »Sakalale«. Ülikooli lõpetamise järel asub B. Peterburisse, kus ta Hurti juures saab põhjaliku kooli keele alal, sest seal korraldas ta trükiks »Vana Kandle« teise jao. Prooviaasta pidamise järel asub B. Paistusse õpetajaks. Paistus algab B. vaimuliku kirjanduse keelelist puhastamist. Siin tõlgib ta »Odüsseia« viis lugu ning toimetab siit aa. 1900—05 ka »Post.« lisa »Lastelehte«. 1895. a. valib Liivimaa sinod B.-i Piibli keele- ja tõlkeparandamise komisjoni, mille juhatajana ta algab oma elutööd, nagu ta seda ise nimetab. 1886. a. on B. juba seadnud tallinnamurdelise Uue Testamendi uude kirjaviisi. Uus Lauluraamat ilmub 1900, Piibel uues kirjaviisis 1903. a. Uuesti tõlgitud Piibli proovitrükk ilmub 1912. a. — B. suri 12. VII 1916 südamehaigusesse. — B.-i kirjanduslik tegevus on mitmekesine. Peale eelnimetatud vaimuliku kirjanduse parandamistööde on B.-i sulest ilmunud suur lisa vaimulikule kooli- ning muule kirjandusele katekismuste ning teiste teoste näol, nii jutluste kui ka misjonikirjutiste kujul. Teadusliku ning populariseeriva proosa alal väärib tähelepanu B.-i üliõpilaspõlves kirjutatud 2 köidet »Üleüldist ajalugu«. Üksikud ajaloolised ning kultuur-ajaloolised kirjutised, nagu »Eestlane orduajal« ning »Kivikiri ja piiblisõna« jne. ilmusid »Eesti Postimehe« ning »Isamaa» kalendris, »Sirvilaudades« jne. B.-i tegevus ilukirjandusliku proosa alal piirdub peaasjalikult tõlgete tegemisega. Nii tõlgib ta »Vanemuisele« kuus näidendit saksa keelest ning kirjutab ise ühe näidendi »Dr. Veski kimbus«, kuid kõik need käsikirjad on kahjuks kadunud. Peale teiste on B. veel avaldanud »Kiigevere uus koolmeister« (1898) ning »Kuidas isand Sõrmkübar rahaauku kaevas«.

Eesti kirjanduse ajalugu tunneb B.-i kõige pealt luuletajana. B. on oma ajajärgu haritumaid ning vormiteadlikumaid luuletajaid. Tallinna gümnaasiumis juhib teda juba klas-